

Hegyi Dóra

Magyarok az amerikai függetlenségi háborúban**„Fidelissimus ad mortem”**

A XVIII. századi dinasztikus háborúk időszakában válik népszerűvé Európa-szerte a huszárság – mint csapatnem. Meghonosítói mindenütt azok a magyar katonák, akik a Rákóczi-szabadságharc után az emigrációt választották, vagy akiket később a kalandvágy, a katonai siker lehetősége, a szabadság szeretete csábított porosz, francia, esetünkben amerikai szolgálatra. Az amerikai függetlenségi háború két magyar hőse is – *Kováts Mihály* ezredes és *Polereczky János László* őrnagy – természetesen könnyűlovas szolgálatot teljesített az Újvilágban. Kováts Mihály emléke az Egyesült Államokban köztisztvisletnek örvend, emlékét elevenen ápolják, bár neve századunk elejéig a magyar kutatók számára teljesen ismeretlen volt. Polereczky János László amerikai tevékenysége még inkább feltáratlan. Kováts Mihály alakját elsőként *Pivány Jenő* fedezte fel. Az amerikai tiszti nyilvántartásokban szereplő Cowatch névben a magyar Kováts angolos formáját gyanította. Kutatásai megvilágították Kováts Mihály pályafutását a függetlenségi háborúban. Kalandos életútját pedig Póka-Pivny Aladár kitartó kutatómunkája fedte fel. Erre figyelte fel Vasváry Ödön Washingtonban élő református lelkipásztor, aki élete végéig kutatta és gyűjtötte az amerikai magyarság, köztük Kováts Mihály életének dokumentumait. Hagyatéka időközben hazakerült és Szegeden a Somogyi Könyvtárban önálló gyűjteményként megtalálható.

Kováts Mihály útja Amerikáig valóban nagyon kalandos és nehezen nyomon követhető. Szolgált a Habsburg-, a porosz, valószínűleg a francia hadseregben is. Születésének, ifjúkorának körülményeit homály borítja, egyetlen ismert adat, hogy Karcagon született, és később nemesi származásúnak vallotta magát. Állítását nem sikerült bebizonyítani, de kézírása, latin nyelvű levelei iskolázottnak mutatják. 1740-ben állt be huszárnak a Hávor-huszárezredben, hogy Mária Terézia hadseregeiben harcoljon a poroszok ellen. Feladata, mint a huszárságnak általában, portyázás volt Sziléziában. Ezredét később Itáliába vezényelték, Kováts Mihály bizonyára nem tartott velük, elhagyta ezredét és hősiünkkel csak 1745-ben találkozunk ismét Passauban, ahol Habsburg fogságba esett. Valószínűleg megpróbált francia szolgálatba állni, de nem alkalmazták, ezért visszatért. Nagyon hamar, 1746-ban szolgálaton kívülé válik. A porosz hadseregben pedig csak 1752-ben tűnik fel a neve a Székely-huszárezredben. A két időpont között valószínűsíthetően ténylegesen is szolgált a francia hadseregben, de ezt csak közvetett bizonyítékok tudják alátámasztani. Székely Mihály őbester előterjesztésére hamar tiszti rangot kapott, kométássá léptették elő. Feladata a portyázás, hadisarcok behajtása, felderítés volt. Később másodhadnaggyá nevezték ki és felelősségteljes beosztást is kapott: a kiképző-mester feladatát látta el. Az 1758-as hadjáratban már hadnagyként szerepel a porosz Kleist-huszárezredben Szászországban, egy önálló szabadcsapat parancsnokaként. Már II. Frigyes is felfigyelt Kleist őbester jelentései alapján a tehetséges Kováts kapitányra és azzal a külön feladattal bízta meg, hogy megtorló akciókat hajtson végre, és szedjen túszoikat osztrák területen. Mühehansen magisztrátusa szerint emberségesen bánt a foglyával, nem fogadott el ajándékokat sem. Ez felvillanthatja előttünk jellemét, miszerint nem igazán lehetett kedvére a hálátlan feladat. 1760-ban el is szakadt alakulatától és Lengyelországba szökött. Magyarországra hazakerülve elfogták, és hazaárulás vádjára Bácsba szállították. Az elhúzódozó per végeredményeként Mária Terézia 1762. június 10-én mentette fel. Szolgálaton kívüli főstrázsamesteri (huszárőrnagy) rangra emelte és kegydíjat ítelt neki.

Hazatérve feleségül vette Szinnyi Merse Franciskát, a Sáros megyei alispán lányát. Eperjesen telepedtek le 1763-ban. Házassága politikai természetű lehetett, nem is éltek sokáig együtt, közös gyermekük pedig korán elhunyt. Eközben tovább ápolta lengyel kapcsolatait, illegális toborzást végzett a beri konföderáció számára. 1767-től 1772-ig nem találkozunk vele, valószínűleg valamelyik lengyel katonai táborban lehetett. A lengyel szabadságharc és Lengyelország első felosztása után is tartotta velük a kapcsolatot. Többször utazott ez ügyben Lipszébe. 1775-ben útlevelet kért egy római zarándoklatra.

1776-ban Genovában bukkan fel, következő állomása Párizs lehetett, majd Bordeaux-ban találkozunk vele ismét. Bordeaux volt az a kikötő, ahonnan önkéntesek indultak Amerikába, hogy az amerikai angol gyarmatok függetlenségi harcát segítsék. A háború híre valószínűleg eljutott Kováts Mihályhoz is Magyarországra. Szándéka immár nyilvánvalóan az, hogy áthajózzon az óceánon és harcoljon az amerikai függetlenségért. *Benjamin Franklin* franciaországi megjelenése igencsak fokozta az érdeklődést Amerika iránt, és nagyon hamar megindult az önkéntesek áramlása a Kontinentális Hadseregbe, amelynek főparancsnoka a fiatal *George Washington* volt. Bordeaux-ból 1777. január 13-án Kováts írt egy levelet Benjamin Franklinnak ékes latin nyelven, melyben útlevelet és hitlevelet kért magának, hogy minél előbb hajóra szállhasson. Franklin válaszában azonban nem volt türelme kívánni, és már 1777 február 26-án a *Catherine Froom Darmouth* fedélzetén útra kelt az Újvilágba. Kiutazása egy bizonyos Fädevill úr segítségével sikerülhetett ilyen gyorsan, aki cserébe egy jelentés átadását kérte Joseph Spencer amerikai tábornok számára a brit csapatmozgatásokról. Április végén teljesítette feladatát a Rhode Island állambeli Providence-ben Spencer tábornok a jelentéseket továbbküldte a Kontinentális Hadsereg főparancsnokának. Washingtonnak egyúttal figyelmébe ajánlotta „*Colonel Michael Fabriczy de Kovátsot*” is. Washingtonnal így tehát sikerült személyesen találkoznia, de eredményt nem ért el nála. Az európai önkéntesek ekkor már túl nagy számban áramolhattak át Amerikába és nagyrészt tisztok voltak, akiknek nem tudtak megfelelő alkalmazást nyújtani. A főparancsnok Kováts Mihály érdemeiről sem volt teljes mértékben meggyőződve. Éppen ezért a II. Kontinentális Kongresszus 1777. május 23-án úgy döntött, hogy nem fogadja el Kováts ajánlközását.

A britek azt a taktikát választották az amerikai szabadságharc leverésére, hogy észak felől támadva szétszabdalgják a Kontinentális Hadsereget. Ennek megfelelően 1777 tavaszán (épp, mikor hőstünket elutasították) Kanada felől átkaroló hadműveleteket intéztek az északi erők ellen. Washingtonnak viszont sikerült helytállnia. A kezdeti sikerek pedig nagyon jó hatással voltak a helyi önkéntes milíciák szervezésére. Kováts Mihály, nem törődve az elutasítással, jelentkezett egy ilyen szabad századba Philadelphiában. Tapasztalatai alapján újoncsozó tisztnek nevezték ki. 1777 szeptemberében már be is vetették ezt a századot a híres Brandwyne melletti csatában. Itt sikerült az angoloknak először nyílt összecsapásra kényszeríteni az amerikaiakat, és végül angol győzelem született. Kováts Mihály sorsában is fordulópontra ért a csata, és az utána következő germantowni állomásozás. Itt találkozott ugyanis *Kazimierz Putaski* gróffal. A lengyel Putaski nevére méltán büszkék az amerikai lengyelek, mert ő volt az, aki felismerte és Washington tudomására hozta a könnyűlovasság fontosságát. A brandwine-i csatában példátlan bátorsággal ezt be is bizonyította. Korábban a Kontinentális Hadseregben nem alkalmaztak önálló könnyűlovas ezredet, csak alárendelve a gyalogosezredeknek kiegészítő feladatok alapján tett javaslatot Washingtonnak egy önálló könnyűlovascsapat felállítására. A főparancsnoknak tetszett az ötlet és Putaskit ki is nevezte brigádérossá. Az új fegyvernem fejlesztése azonban lassan ment, így Putaski többször fordult beadvánnyal a főparancsnokhoz.

Javasataiból az derült ki, hogy Kováts Mihály ekkor már mellette lehetett. Jóval idősebb és tapasztaltabb volt ugyanis, mint Putaski brigadéros. A kiképzőtiszti beosztás felállításának kérelmezése is az ő hatását tükrözik. Putaski egyáltalán nem szolgált porosz hadseregben, ám Kováts Mihály annál inkább. 1778-ban ismételten beadványt nyújtott be Putaski, és itt már meg is nevezi Kovátsot, mint kiképző mestert, akinek ezredesi kinevezést is kért. Washington azonban Putaski meleg hangú ajánlása sem hatotta meg. Attól félt, hogy a sok külföldi alkalmazása nehézségeket okozhat. Ezért néhány hónapos próbaidőt javasolt. Kováts eközben nem tétlenkedett, segített felszerelni és kiképezni a lovasezredet. A brigadéros ezt ismételten jelentette, ám Washington idegenkedése az eredmények láttán sem szűnt meg a lovassággal szemben, újabb alakulatok felállítását sem engedte.

Az 1778-as év az amerikai erők tényverését mutatta. Megkötötték az amerikai-francia szövetséget és a segélyflotta is megérkezett a Kontinentális Hadsereg támogatására. Közben Kováts Mihály megbízatása is lejárt, de ő továbbra is Putaski mellett maradt. Az állandó elutasítás és javaslatainak figyelmen kívül hagyása Putaski brigadérosban megérlelték azt a gondolatot, hogy önálló légiót szervez. A Kongresszus elfogadta ezt a javaslatát és 1778. április 18-án kinevezte *Michael de Kowatz*ot ezredparancsnokká Putaski brigadéros mellé. A híres légio 3 lovasszakaszból és két könnyűgyalogos századból állt. A fennmaradt névsor tanúsága szerint más magyar nem volt a légióban. Főhadiszállásnak Baltimore-ban lett kijelölve. 1778 júniusában összetűzés robbant ki a légio huszárai és az eastoni invalidusezred között. Az incidensről Kováts ezredes írt igazoló jelentést a főparancsnoknak, amit a következőképpen fejezett be:

„Bizonyára kegyetlen valami, ha azok az emberek, akik külföldi országokból azért jönnek ide, hogy éljenek és meghaljanak ennek az országnak a szabadságáért, barátaik részéről ilyen barbár módon kezeltetnek.” Washington tábornok ebben az időben gyakran vezényelte ki kisebb feladatok ellátására, így megfordultak a New Jersey állambeli Princetonban, Great Egy Harbourban, Stonffordban. Október közepén egy jelentősebb összetűzésbe keveredtek a britekkel. Egy Little Egy Harbour nevű kikötőt kellett védeniük, mikor október 15-én a britek rajtaütöttek a légión. Putaski jelentése szerint 400 ember támadta meg először a gyalogságot. A lovasság hamarosan a segítségükre sietett és visszaverték a brit támadást. Üldözni nem tudták őket, mert egy lerombolt híd megakadályozta. Veszteségük körülbelül 25 fő volt. Tél idejére a légiót a brigadéros kérésére Philadelphiába vezényelték és Kováts ezredes gondjaira bízta. Az amerikai erőfölény hatására a brit hadvezetés úgy döntött, hogy inkább délre csoportosítja át seregeit, és innen próbálja az amerikai hadsereget megosztani. Hadműveletük sikerrel indult. 1778 decemberének végén elfoglalták Savannaht, Georgina fővárosát és észak felé indultak Dél-Karolinát fenyegetve. Charleston, a főváros, igen fontos helyen található: egy félszigeten, két folyó között fekszik és a legjelentősebb déli kikötőnek számított. A déli amerikai erők parancsnoka Benjamin Lincoln tábornok volt. Az ő támogatására vezényelte délre a Kontinentális Kongresszus az északi csapatokat, köztük a Putaski légiót.

A parancsot a légio 1779. február 8-án kapta meg, de csak a létszám pótlása és a szükséges felszerelések megszerzése után indultak útnak március végén. Körülbelül 1200 kilométert kellett megtenniük, hogy Dél-Karolinába érkezzenek. Érthető tehát, hogy fáradtan, elcsigázottan és himlőtől megtizedelten érkeztek Charleston alá május elején. A brit seregek Prevost és Campbelle tábornokok vezetésével már átkeltek a Savannah folyón és Charleston alá érkeztek. Az amerikai hadvezetésnek fel kellett adnia korábbi taktikáját, hogy kerüljük a nyílt összecsapásokat és inkább váratlanul ütnek rajta az ellenségnek. Most kénytelenek voltak minden lehetséges erőt Charleston védelmére összehívni, hogy megakadályozzák a brit előrenyomulást.

Május 11-én érkezett a brit hadsereg a város alá. Tábornokuk teljesen biztos volt abban, hogy Charleston megadja magát. A város tanácsa is a könnyebbik megoldás mellett voksolt. Egyedül Putaski légiója merete felvenni a harcot. Éppen csak megérkezett légiójával kivonult a brit csapatok elé és rögtön meg is támadta őket alig 120-160 főnyi kis csapatával. Tervében arra épített, hogy a 900 fős angol seregben nagyon kevés lovas volt, akik között az ő jól képzett huszárai zavart tudtak kelteni. Ezt kihasználva az elrejtett gyalogság visszaszoríthatta őket.

Az összecsapásban a lovasság élére maga Putaski brigadéros állt, Kováts ezredest pedig a gyalogosok élére állította. Kirohanásukkal végül is annyi eredményt sikerült elérni, hogy a britek megtorpantak és visszavonultak. Putaski a megmaradt emberekkel visszavonult a városba. Az alig 80 fős gyalogság a roham alatt szinte teljesen összeomlott az óriási túlerővel szemben. Hősünk súlyosan megsebesülve lebukott lováról – és ott, a csatamezőn halt hősi halált. Az angolok ott temették el, halálának helyszínén. Egy helyi orvos beszámolója szerint Kováts nagyon bátor és tapasztalt katonatiszt volt. A légió lovasságát pedig maguk a britek nevezték a „legjobb lovasságnak, amellyel a lázadók valaha is rendelkeztek”. Ez a kijelentés pedig Kováts Mihály érdemeit igazolja, hiszen az ő feladata volt a könnyűlovasság kiképzése és felszerelése. Joggal nevezik tehát az amerikai lovasság alapító atyjának. Emlékfa, róla elnevezett társaság, induló, bronzplakettek és egyre nagyobb mértékű érdeklődés jelzi, hogy szerepe az amerikai függetlenségi háborúban mennyire fontos volt.

A forradalom másik magyar hőse Polereczky János László. Már francia emigrációban született 1748-ban, az elzászi Molsheimben. Nagypapja, apja és bátyja is katona volt, érthető tehát, hogy a családi hagyományt követve ő is katonai pályára lépett. Hamarosan hadnagyi rangot szerzett és a Chamborant-huszárezredbe került. 1774-ben léptették elő kapitánnyá. Az 1778. február 6-i francia-amerikai követség gyökeres változást hozott Polereczky kapitány életében. Habozás nélkül lemondott beosztásáról a Chamborant-huszárezredben és jelentkezett az expedíciós segélyhadseregbe. Lauzun herceg önkéntesekből önálló légiót szervezett, ide került Polereczky is. Főstrázsamesterré léptették elő és Lauzun kinevezte a lovasság parancsnokává. Két huszár- és két dzsidás-századot kellett szerveznie. A huszárok közé főleg magyarok, a dzsidásokhoz pedig lengyelek jelentkeztek. Ezért bízhatta valószínűleg egy magyar huszárra a könnyűlovasság vezetését.

Itt említhetjük meg *Benyovszky Ferenc* nevét, Benyovszky Móric öccsét, aki Polereczkyvel együtt szolgált a Lauzun-légióban, de életéről sajnos közelebbi adatok nem nagyon állnak rendelkezésünkre. A Lauzun-légió áthajózásaira azonban még majd egy évet kellett várni. 1780. április 12-én indulhattak el Amerikába. Newportban (Rhode Island) szálltak partra hosszú tengeri út után 1780. július 12-én. De még Amerikában is türelemmel kellett lenniük mielőtt végre bevetették őket. A Rochambean gróf által vezetett francia segélyhadak 1781 tavaszán a Hudson folyó partjára vonultak, miközben a Lauzun-légió fedezte fel őket. Washington kérésére a légió külön feladatokat kapott. New York irányában végeztek felderítő portyázásokat. Az amerikai és a francia erők White Plaens mellett egyesültek és Philadelphiához vonultak. A menetet ismét elkülönített Lauzun-légió biztosította. Washington tábornok nem egyszer kiemelte és dicséretben részesítette a feladatukat kiválóan végző huszárokat. Továbbra is biztosítási feladatokat láttak el a délre vonuló had mellett. Ősszel már Yorktownnál kellett biztosítani az angolok bekerítését. Az október 6-tól 19-ig tartó ostromban is részt vehettek Polereczky huszárai és az a megtszegtetés érte őket, hogy Cornwallis tábornok október 19-én előttük vette le a fegyvert. A fegyverletétel és az 1782. november 30-i fegyverszünet után már nem sok dolguk akadt a légió huszárainak és Bostonban téli szállásra tértek.

1783. január 20-án a francia segélyhad hazarendelésére vonatkozó megállapodásra került sor. A légió 1783 márciusában indult útnak Európába. De nem mindenki tért haza. Polereczky János

László is azok között volt, akik az Amerikai Egyesült Államokban telepedtek le. 1785-ben költözött Pownalboronghba (később Dresden), Maine államba. Felvette az amerikai állampolgárságot és farmerként kezdett dolgozni. Egy francia polgár lányát vette feleségül és protestáns hitre tért. 1794-ben a város főjegyzőjévé választották, ami arra utal, hogy tekintélyes polgárnak számított. Később egy világítótorony őrének feladatát látta el a Sequin-szigeten. Anyagi helyzetében gyakran álltak be változások. Mikor újra vagyonos lett, 1805-ben ismét főjegyzővé választották. Tisztségét 1828-ig látta el. 5 fia és 4 lánya született, de gyermekeinek sorsa nem ismert. Eltartásukra többször kért az amerikai kormányzattól kegydíjat. Kérvénye eljutott a Kongresszushoz, de csak 1830. május 20-án ítélték meg neki az évi 240 dollár kegydíjat. Polereczky Jánosnak ez már elkésett intézkedés volt, ugyanis 1830. június 8-án 82 éves korában elhunyt.

Az ő emlékét is híven őrzik Amerikában, bár először a lengyel, majd a szlovák emigránsok tartották saját hősiüknek. G. Kabdebó Györgyi viszont hosszas kutatómunka után bebizonyította, hogy Polereczky János László magyar hős volt. Kutatási eredményei szintén a szegedi Vasváry-gyűjteményben találhatók.

Felhasznált irodalom

1. *Eszenyi László*: Híven Mindhalálig. Az Amerikai Függetlenségi Háború Magyar Hőseinek, Fabriczy Kováts Mihály Huszárezredesnek Élete és Hősi Halála. Washington D.C. 1975.
2. *Fabriczy Kováts Mihály*: Almanach. A Clevelandi Kováts Emlékbizottság kiadása, 1979.
3. *Póka-Pivny Aladár*: Az Amerikai Egyesült Államok lovasságának első kiképzőrmestere magyar volt. Hadtörténeti Közlemények 1942/3-4.
4. *Póka-Pivny Aladár – Zachor József*: Az amerikai függetlenségi háború magyar hőse. Bp.
5. *Révész Károly*: Colonel-Commandant Michael Kováts, Drillmaster of Washington's Cavalry Pittsburg, ún.
6. *Vasváry Ödön*: Kováts Mihály kinevezésének története. Amerikai Magyar Világ 1976. okt. 31.
7. *Vasváry Ödön*: Hogyan halt meg nemes Kováts Mihály, Washington ezredese? Református Újság, 1939. március.
8. *Zachar József*: Idegen hadakban. Bp., 1984.
9. *Zachar József*: Kováts Mihály levele Benjamin Franklinnak, 1777. jan. 13. Hadtörténeti Közlemények 1979/2.
10. *Zachar József*: Pollereczky János őrnagy az amerikai forradalmi függetlenségi háborúban. Hadtörténeti Közlemények 1980/2.

Tudomány Attila

Több mint egy utazás Amerikában

A Kor Szelleme

Magyarországon a történetírás hagyományosan Gróf Széchenyi István megajánlásától (1825) számítja a reformkor kezdetét. Újabb nézet szerint célszerű inkább 1830-at, a párizsi, brüsszeli és varsói forradalmak, felkelések évét tekintenünk a magyar reformkor kezdetének, hiszen – a jelentős külpolitikai eseményeken kívül – ebben az évben jelent meg Széchenyi Hitel című munkája, mely a magyar társadalmi és gazdasági reformok programját tartalmazta. Magyarországot és Erdélyt ebben